

מורכבות השיקולים שהנחו את תגובת חזבאללה לתקיפות הישראליות

יורם שוייצר ואורנה מזרחי

השיקולים שהנחו בשלב זה את תגובתו המדודה של חזבאללה בעקבות ההתקפות הישראליות, ובמיוחד התקפת הרחפנים בביירות, משקפים את אופיינו כארגון מרובה זהויות – כולן משפיעות על קבלת ההחלטות שלו. חזבאללה מהווה בו זמנית חולייה מרכזית "בציר ההתנגדות" האזורי שבהובלת איראן; תנועת "התנגדות" לבנונית ו"מגן לבנון"; וארגון בתוך לבנון, השומר על זהותו העצמאית ועל חופש החלטה. מצד אחד, חזבאללה מעורב בכלל פעילות "ציר ההתנגדות" נגד ישראל, אך מצד שני, מחויבותו למדינת לבנון היא עבורו גורם מרסן. בסבב העימות הקצר בינו לבין ישראל, חזבאללה, המעוניין להימנע מהרחבת העימות העלולה להוביל למלחמה הרסנית עבור לבנון ועבורו, פעל כשחקן מדינתי שקול. עם זאת, בתגובתו למתקפות הישראליות סימן חזבאללה "קו אדום", הקובע כי לא יסבול תקיפות נוספות בתחום לבנון וכי כל פעולה כזו תזכה בתגובה חריפה יותר, בבחינת איתות לישראל שעליה לקחת אפשרות זו בחשבון בשיקוליה לגבי פעילותה בלבנון. בנסיבות שנוצרו, בפני ישראל עומדות מספר חלופות: (1) הימנעות מפעילות צבאית נוספת בתחום לבנון; (2) המשך פעילות "המערכה בין המלחמות" (מב"ס) בלבנון, תוך הסתכנונות בהידרדרות לעימות רחב; (3) יוזמה ל"מכה מקדימה" - מערכה רחבה נגד חזבאללה שתכליתה פגיעה ניכרת ביכולותיו הצבאיות המדויקות של חזבאללה, ובהתעצמותו.

ירי הנ"ט של חזבאללה על כוחות צה"ל באזור אביבים (1 בספטמבר) היה מחויב המציאות בראייתו של חסן נצראללה, אשר חישק את עצמו בהתבטאויותיו הפומביות, בהן הצהיר כי בכוונתו להגיב. זאת, למרות שבעת הנוכחית הוא איננו מעוניין במלחמה רחבה עם ישראל. חזבאללה טען כי הירי באביבים היה תגובה להריגתם של שניים מפעילי התנועה במתקפת הסיכול הישראלית (24 באוגוסט) בעקרבא, דרומית לדמשק. טענה זו יוצרת רושם כי סבב העימות המוגבל עם ישראל הסתיים, ועדיין מותרת בידי חזבאללה אופציה לתקיפה נוספת, כפי שהסביר נצראללה (2 בספטמבר). עם זאת, המניע העיקרי להחלטה להגיב היה חששו של נצראללה, כי מתקפת הרחפנים בדאחיה שבביירות (25 באוגוסט) תהווה תקדים לתקיפות ישראליות נוספות על יעדי חזבאללה בלבנון. מטרת התגובה הייתה, אם כן לשקם את מאזן ההרתעה מול ישראל ולקבע את כללי המשחק הנהוגים מ-2006, לפיהם כל פעולה ישראלית בתחום לבנון תוביל לתגובה מצד חזבאללה.

ריבוי הזהויות של חזבאללה

האירועים האחרונים שהתרחשו בזירת העימות בין חזבאללה לבין ישראל ממחישים את דילמת הזהויות בה נתון חזבאללה, ובעיקר בין זהותו כארגון לבנוני שיעי פטריסטי, לבין היותו ארגון שיעי, המזדהה עם המהפכה האסלאמית האיראנית, תומך באיראן ונתמך על ידה. חזבאללה הוא רכיב מרכזי ב"ציר ההתנגדות" האסלאמית שיעית ברחבי המזרח התיכון, אשר לאחרונה חסן

נצראללה נוהג לכלול בו, מעבר לשותפיו המוכרים - איראן, עיראק, סוריה ולבנון - גם את חמאס והג'יהאד האסלאמי (הסונים) ברצועת עזה, וכן את החות'ים בתימן.

בה בעת, חיזבאללה הוא גם ארגון אוטונומי רב-פנים בלבנון: תנועה פוליטית, שבשנים האחרונות העמיקה את השתלבותה במערכת הממשלתית הלבנונית; ארגון כלכלי; תנועה חברתית, הדואגת לרווחתה של האוכלוסייה השיעית בלבנון; לרשותו צבא חזק ועצמאי, שלו זרוע מבצעית המבצעת טרור ומעורבת גם בפלילים; תנועה דתית ותרבותית. בתהליך קבלת ההחלטות של חיזבאללה אכן קיימת דינמיקה בין שלל זהויות אלה, הדרות בכפיפה אחת, כאשר לרוב מתקיימות בהרמוניה ולעיתים ניכרת דווקא הסתירה שביניהן.

לאור מכלול זה של זהויות יש לבחון את התבטאויותיו של נצראללה ופעילותו של חיזבאללה. לעיתים בולטת באלה המחויבות לאיראן, פטרונית הארגון, במקרים אחרים ניכר המאמץ לשמר את מעמדו כ"מגן לבנון"; ובכל מקרה – חיזבאללה מקפיד לשמר את עצמאותה גם מול איראן.

חיזבאללה כשחקן ב"ציר ההתנגדות"

בעימות הצבאי המתנהל בין ישראל לאיראן בשנים האחרונות על אדמת סוריה, ולאחרונה גם בעיראק, בולט מעמדו של חיזבאללה כגורם מרכזי במערכת הצירית-שיעית, המנוהלת בידי משמרות המהפכה האיראניים. התקיפה הישראלית בעקרבא (24 באוגוסט), דרומית לדמשק, שסיכלה מתקפת רחפנים נגד ישראל, המחישה את זהות חיזבאללה כרכיב בציר השיעי. בפעולה זו התקיים שיתוף פעולה מבצעי של לפחות שני לוחמים מחיזבאללה, ששוגרו לאימון ייעודי באיראן בהפעלת רחפנים ושוב לסוריה כדי ליטול חלק בפעולה נגד ישראל, לצד אנשי מיליציה שיעית זרה, כנראה עיראקית, בפיקוח גורמי משמרות המהפכה. יתר על כן, נצראללה מיהר לקחת אחריות למתקן שהותקף על ידי ישראל, שבו נהרגו אנשיו.

בנוסף, בנאום שנשא לרגל יום השנה ה-13 למלחמת לבנון השנייה (15 באוגוסט), גיבה נצראללה את איראן על רקע המתיחות במפרץ בינה לארצות הברית, מדינות המערב וחלק ממדינות המפרץ. הוא איים, כי אם ארצות הברית תתקוף את איראן, ישראל וערב הסעודית תהיינה הראשונות להיפגע, והמזרח התיכון יבער. גם בנאום שנשא בסמוך להתקפות הישראליות האחרונות (25 באוגוסט, לרגל יום השנה לניצחון חיזבאללה על המורדים בסוריה) האדיר נצראללה את תפקידם של כוחותיו בלחימה בסוריה והדגיש את תרומתם לניצחון על המדינה האסלאמית (דאע"ש). בהזדמנויות אלה ניתן ביטוי ל"זהות האיראנית" של חיזבאללה.

חיזבאללה כ"מגן לבנון"

תגובת נצראללה לתקיפת הרחפנים ברובע הדאחיה בביירות, אשר פגעה במתקן שנועד לאפשר הסבת הרקטות שבידי חיזבאללה לטילים מדויקים, מבטאת בעיקר את זהותו כ"מגן לבנון" וכמוביל "ההתנגדות" הלבנונית. תקיפה זו נתפסה בעיני נצראללה כחציית קו אדום, בהיותה פעולה צבאית ראשונה של ישראל מאז 2006 על אדמת לבנון. לכן נזעק והבטיח כי יגיב, ואף מיהר לממש את איומו. ירי הנ"ט נגד כלי רכב של צה"ל נועדה למנוע מישראל להכתיב כללי משחק חדשים ולחדש את התקפותיה בשטח לבנון באופן קבוע, כפי שהיא נוהגת בסוריה ובעיראק, ולאפשר לחיזבאללה להמשיך בתהליך התעצמותו הצבאית. ביום התקיפה הבהיר נצראללה: "אם

נשתוק על ההפרה הזו, הדבר יציב את לבנון במסלול מסוכן שבו כל יומיים יגיע רחפן ממולכד שיתקוף מטרות בשטחנו".

מנגד, התפקיד שנטל לעצמו חיזבאללה כ"מגן לבנון" מהווה גורם מרסן. תגובתו לתקיפה שיקפה את היותו גורם מדינתי שקול. זאת, עקב תחושת האחריות של הארגון כלפי המדינה הלבנונית, ההולכת ומעמיקה עם השתלבותו במערכת הפוליטית של לבנון. לחיזבאללה עניין למנוע פגיעה קשה נוספת במדינה הלבנונית הכושלת, כמו גם בציבור תומכיו בלבנון, הכולל כיום לא שיעים בלבד, אלא גם קבוצות מקרב הנוצרים-מרונים, כמו גם מיעוט סוני.

מה הלאה?

תגובתו המוגבלת והמדודה של חיזבאללה, עד כה, מצביעה על רצונו להימנע בשלב זה מהרחבת העימות עם ישראל, הן מתוך שיקולים הנוגעים למצבה של פטרוניתו איראן, והן מתוך אינטרס שלו למנוע מלחמה הרסנית ללבנון. מצטרפים לכך גם השיקולים העצמיים של חיזבאללה, הנתון בימים אלה תחת לחץ מדיני: שורת מדינות מערביות הכריזו על יו כארגון טרור, ובתגובה לירי נגד הרכב הצה"לי באביבים הוא אף הואשם על ידי מדינות ערביות בהתנהלות בלתי-אחראית. בנוסף, חיזבאללה נתון במצוקה הכלכלית עקב הסנקציות הישירות שמטילה עליו ארצות הברית.

עם זאת, חיזבאללה ישאף לבסס את המשוואה שיצרה תגובתו, שבעקבותיה ישראל תידרש לחשיבה מחדש על גבולות "המערכה בין המלחמות" (מב"מ), על בסיס ההנחה כי כל פעולה נוספת שלה בתחום לבנון עלולה להוביל לתגובה של חיזבאללה. מעבר לכך, עדיין נותרה אפשרות שהצהרת חיזבאללה, לפיה ההתקפה על הרכב הצה"לי הייתה תגובה על פגיעה באנשיה בסוריה, עשויה להביא לתגובה נוספת נגד ישראל או לשמש כחרב מתנופפת מעל ראשה אם תעז לתקוף שוב בלבנון. יתר על כן, לא ברור אם איראן תסתפק גם היא בתגובת חיזבאללה נגד ישראל, או שמא בכוונתה להגיב ישירות או באמצעות חיזבאללה גם על פעולות ישראל בסוריה ובעיראק. זאת, לנוכח דבריו של מפקד כוח קודס האיראני, קאסם סלימאני, שטען (25 באוגוסט) כי התקיפות האחרונות בעיראק, בעקרבא, ובדאחיה "הן פעולות לא שפויות של הציונים ותהיינה האחרונות שלהם".

בנסיבות שנוצרו, עומדות בפני ישראל מספר אפשרויות: (1) הימנעות מפעולות נוספות בתחום לבנון; (2) המשך פעילות המב"מ גם בלבנון לסיכול איומים אסטרטגיים, ובפרט פרויקט דיוק הטילים, תוך לקיחת "סיכון מחושב"; (3) יוזמה ישראלית ל"מכה מקדימה" - מערכה רחבה נגד חיזבאללה, שתכליתה תהיה פגיעה ניכרת משמעותית ביכולותיו הצבאיות של הארגון. בכל מקרה, ראוי שהחלטה לצאת למערכה נרחבת בלבנון, שעלולה להתפתח לעימות עקוב מדם ולגרום הרס רב בשני הצדדים, תידחה עד שמשמעותיה תיבחנה לעומק על ידי הממשלה החדשה, לאחר הבחירות בישראל.